

וימכר ויפלו דמיו לעולת יחיד. ובכל זאת אין דין זה סותר למה שסובר שהמפריש נקבה לעולה וילדה יקרב הוא עצמו לעולה, כיון שיש חילוק בין הנידונים:

עד כאן לא קאמר רבי אלעזר "הוא עצמו יקרב עולה" אלא במפריש נקבה לעולה, דעל כל פנים — איכא "שם עולה" על אמו. שהרי הקדישה לשם עולה, ואף על פי שהיא נקבה ואינה ראויה לעולה, מכל מקום, הרי מצינו "שם עולה" על נקבה בעולת העוף [כמבואר לעיל יז ב דאין תמות וזכרות בעופות] הלכך, אין דחוויה דחוי כל כך גדול וירדה לה קדושת הגוף⁽⁹⁴⁾.

ועוד, שהרי עומדת למכירה וכשתמכר יפלו דמיה לעולה, נמצא שיש עליה "שם עולה"⁽⁹⁵⁾.

אבל ולד⁽⁹⁶⁾ תמורת אשם, דליכא "שם

אלעזר, לשיטתו, סובר גם בולד תמורת אשם שהוא עצמו יקרב עולה כשם שהוא סובר במפריש נקבה לעולה, אלא, שרבי אלעזר לדבריהם דרבנן קאמר להו, מתווכח שם עם החכמים הסוברים שמותרות אשם הולכים לנדבת ציבור. וכך הם דבריו: **לדידי סבירא לי, אני לשיטתי סובר, דאפילו ולד תמורת אשם נמי קרבה עולה, אף על פי שאמו אינה ראויה, אבל לדידכו, לשיטתכם שאתם חולקים עלי, דאמריתו ואתם סוברים "לא יקרבו"**⁽⁹²⁾ הולדות עצמן לעולה אלא דמיהן יפלו לעולה — **אודו לי מיהת, לפחות הסכימו אתי, דמותרות אשם, לנדבת יחיד אזלי ולא לנדבת ציבור.**

ועל טענתו זו, אמרי ליה חכמים: **מותרות אשם, לנדבת ציבור אזלי.**

רבא אמר: האמת⁽⁹³⁾ שרבי אלעזר סובר שולד תמורת אשם אינו קרב הוא עצמו,

כבר נתכפר, ואשם אינו בא בנדבה. ואפילו אם לא נתכפר, כגון שנאבד, מכל מקום, כיון שהתמורה נעשתה בעבירה — "אין אדם מתכפר בעבירה". הגאון רבי עקיבא איגר בתוספותיו על פי הגמרא [כ ב].

92. גירסת השיטה מקובצת, וראה הגהת הב"ח ובחק נתן.

93. תוס' בשיטה מקובצת.

94. על פי רש"י לקמן ד"ה ואיכא ושיטה מקובצת אות מ.

95. שני "טעמים" אלו כתבם רש"י, ועיין תוס'

ד"ה אלא.

וראה ברבינו גרשום המביא טעם הראשון, ומוסיף עוד וזה לשונו: ועוד, דלא הויא הא עולת חובתו אלא נדבה, והואיל ומצי פטר נפשיה בעולת העוף כרבי אלעזר בן עזריה דאמר לקמן: האומר "הרי עלי עולה" — יביא כבש. רבי אלעזר בן עזריה אומר: יביא תור או בן יונה. הלכך נחתא קדושה לגופה וולד נמי קדיש לגופיה וקרב.

סברא זו אמרה הגמרא לקמן [כ א] אליבא דרבי שמעון, ועיין שם בתוס' [ד"ה רבי שמעון] ושם תבואר. ובפשטות שגם טעם זה אינו ניצול מקושית תוס' ד"ה אי הכי. ועיין.

96. גירסת רש"י.

עולה" על אמו.

ועוד, הרי הקדש הראשון שמכחו באה התמורה וגם ולדה, לאשם הופרש ולאשם מקריבו, ואינו עומד לעולה לא הוא ולא דמיו, ולא מציינו תמורת אשם קריבה בתורת עולה, הלכך, מלכתחילה לא ירדה לה להתמורה קדושת הגוף להקרבה אלא קדושת דמים למכירה בלבד.

ולפיכך, בנוגע לולדה, מודה רבי אלעזר בדמיו — אין, אכן ימכרוהו ויפלו דמיו לעולת יחיד, ואילו הוא עצמו לא יקרב.⁽⁹⁷⁾

ובקיצור, מקדיש נקבה לעולה, וילדה, עדיף על ולד תמורת אשם בשני דברים: א. שמציינו "שם עולה" על נקבה ולא מציינו שם

אשם על נקבה. ב. שסופה של אמו לימכר ל"שם עולה", ואילו האשם לא הוקדש לעולה.⁽⁹⁸⁾

איתביה אביי לרבא: וכי בעי רבי אלעזר "שם עולה" על אמו, כדי ליקרב הוא עצמו?!

והא תניא, הרי שנינו בכרייתא לגבי קרבן פסח, ובה הוא סובר שהוא קרב "שלמים" אף על פי שאין אמו שלמים?

שנינו: המפריש נקבה לפסחו, ואין פסח כי אם זכר — תרעה⁽⁹⁹⁾ עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה פסח. ילדה זכר, לא יקרב הוא עצמו לפסח, אלא ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו פסח, כיון שקדושתו באה מכח

97. המשך לשון ירושלמי בהערה:

ורמי דרבי אלעזר אדרבי אלעזר. מי אמר רבי אלעזר אף על גב דאימיה לא קריב גופה, משום דלא חזיא — ולד, מיהא, כיון דחזי קריב גופיה —

ורמינהו, שנינו במשנה הבאה: תמורת אשם... רבי אלעזר אומר: יביא בדמיו עולה. בדמיו הוא דמייתי, אבל ולד גופייהו לא יקרב?

אמר רב [חסדא]: רבי אלעזר, לדבריהם דרבנן קאמר להו. לדידי, אף על גב דאימיה לא קרב גופה לאשם — ולדה קרב, דהא חזי. לדידכו, אודו לי מיהא דולד ימכר הוא עצמו ויביא בדמיו עולות לנדבת יחיד. ורבנן אמרי: יפלו דמיו לנדבה — לנדבת ציבור.

רבא אמר: אפילו תימא כדקתני. מפריש נקבה לעולה — איכא שם עולה על אמו, ונחתא קדושה לגופה, הלכך, ולד נמי קדיש לגופיה, אבל תמורת אשם דליכא שם עולה על אימיה ולא קדשיה אלא לדמי — ולד

נמי לא קדיש גופיה אלא ימכר.

וכפי הנראה, השוני בין הלשונות הוא בלשון בלבד.

98. סיכום דברי רבי אלעזר וחכמים בשלשת הדינים: א. ולד תמורת עולה. ב. המפריש נקבה לעולה וילדה. ג. ולד תמורת אשם.

רבי אלעזר אליבא דרב חסדא: בשלשתם — יקרב הוא עצמו עולה.

רבי אלעזר אליבא דרבא: בשנים הראשונים — יקרב הוא עצמו עולה, ובשלישי ימכר ויפלו דמיו לעולת יחיד.

חכמים אליבא דרבה בר בר חנה: בשלשתם — ימכרו לצרכי עולה [עולת ציבור].

חכמים אליבא דרבא: בשנים האחרונים — ימכרו, ואילו בראשון — יקרב הוא עצמו עולה. ועיין תוס' ד"ה אלא.

99. גירסת השיטה מקובצת והגר"א.

קדושת דמים.

וממשיכה הברייתא: **נשתיירה אחר הפסח — תרעה (100) עד שתסתאב, ויביא בדמיה שלמים.** אף על פי שפסח בשאר ימות השנה הוא שלמים [מנחות פג ב], ושלמים הוא גם בנקבה, מכל מקום, כיון שהיא באה מכח קדושה דחוייה, (101) שלא היתה ראויה לפסח, נדחית גם משלמים.

ילדה זכר אחר הפסח — ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים. אלו הם דברי חכמים.

רבי אלעזר אומר: הוא עצמו קרב שלמים. (102)

ומסיק אביי קושייתו: **והא הכא דליכא "שם שלמים" על אמו שהרי הוקדשה לשם פסח, ובכל זאת אמר רבי אלעזר: הוא עצמו יקרב שלמים?**

אמר ליה רבא לאביי: וכי אחר הפסח קא אמרת, להביא סתירה על סברתי בדברי רבי אלעזר! שאני, שונה דין פסח אחר הפסח, משום דמותר פסח גופיה [קרבן פסח שלא

הקריבוהו לפסח, ואינו ראוי לשנה הבאה כיון שפסח אינו כי אם בן שנתו] **קרב שלמים.** הילכך: אמו שניתותרה אחרי פסח — חל עליה "שם שלמים", ופקע ממנה "שם פסח". ואף על גב שאינה יכולה ליקרב היא עצמה לשם שלמים [למרות שהיא שלמים, ושלמים באים נקבה] כיון שהיא באה מכח פסח וקדושתה דחוייה היא, מכל מקום, כיון שיש עליה "שם שלמים" — סובר רבי אלעזר שולדה קרב הוא עצמו לשלמים.

אמר ליה אביי לרבא: **אי הכי, אם אכן טעמו של רבי אלעזר משום שיש "שם שלמים" על אמו — נפלוג נמי ברישא, למה אין רבי אלעזר חולק גם ברישא, בילדה לפני הפסח, ויסבור ש"הוא עצמו קרב שלמים" (103), מאחר וגם קודם הפסח אם שחטו לשם שלמים — הריהו קרבן כשר, כיון שפסח בשאר ימות השנה חוץ מי"ד ניסן שלמים הוא [כמבואר במסכת זבחים ט ב ומנחות פג ב], נמצא שיש "שם שלמים" על אמו?**

אמר ליה רבא לאביי: אין הכי נמי דפליג (104) גם ברישא. וסובר שהולד עצמו קרב שלמים, הואיל ויש "שם שלמים" על

100. כנ"ל.

101. על פי השיטה מקובצת. והקריית ספר [הלכות קרבן פסח פרק ד] כתב: משום דתחילה לא הוקדשה ליקרב היא עצמה. ולא תימא ימכרנה כמות שהיא בלא רעייה כיון שמעולם לא נתקדשה קדושת הגוף [כנראה כוונתו: לדעת רבי שמעון בעמוד ב] דכיון דאחר הפסח קרב שלמים — היא עצמה ראויה לשלמים אם תחלה הוקדשה לכך, ולהכי בעינן דתרעה ותמכר. ועיין שם עוד בנוגע לדין דיחוי מחיים.

וכדברים אלו כתב הגרי"ז. ועיין שם שמאריך בדין דיחוי.

102. גירסת רש"י.

103. רש"י, לפי גירסתנו. והתוס' הביאו "לישנא אחרינא" ברש"י, ולפיה מקשה אביי שיקרב לפסח!

104. גירסת השיטה מקובצת.

אמו, כשם שסובר כן גבי עולה. ומה שאמרה הברייתא "רבי אלעזר אומר: הוא עצמו יקרב שלמים" – מוסב גם על הרישא.

עד כאן הם דברי רבא בביאור שיטת רבי אלעזר. ותמצית דבריו היא: הולד קרב הוא עצמו – כל אימת שיש "שם" אותו קרבן על אמו. הילכך: מפריש נקבה לעולה וילדה – יקרב הולד לעולה, הואיל ויש על אמו "שם עולה". וכן מפריש נקבה לפסחו וילדה, בין לפני פסח ובין לאחר פסח – יקרב הולד לשלמים הואיל ויש "שם שלמים" על אמו. בניגוד למפריש נקבה לאשם וילדה שאין "שם עולה" על אמו – לא יקרב הולד עצמו לעולה אלא ימכר לצורך עולה.

אביי חולק על רבא, ומבאר ביאור אחר בשיטת רבי אלעזר. והוא: למקום שה"מותר" הולך – הולד הולך. "מותר" – פירושו: המפריש בהמה שניה לאחריות ונתכפר באחת מהן, או (105) אם אבדה ונתכפר באחרת, ואחר כך נמצאת, שהשניה "מותרת".

וסובר רבי אלעזר שדין ולד כדין "מותר", ולכל מקום שהמותר הולך, אם להקרבת הוא עצמו אם לימכר לדמיו – שם הולך הולד.

הילכך: גבי מפריש נקבה לעולה וילדה, סובר רבי אלעזר במשנתנו שהולד עצמו יקרב עולה, כיון שגם מותר עולה קרב המותר עצמו לעולה, שהרי עולה נדבה היא ויכול להביא כמה שירצה. אבל מותר אשם שאינו יכול להקריבו לאשם, דאין אשם בא בנדבה, ודינו לימכר – גם ולד אשם ימכר, ולא יקרב הוא עצמו.

ולגבי פסח יבואר, שיש חילוק בין הרישא, דהיינו בנולד לפני הפסח, שאז מודה רבי אלעזר שלא יקרב הוא עצמו, לבין הסיפא בנולד אחר הפסח:

אביי אומר: רבי אלעזר לא פליג מידו, אינו חולק כלום ברישא, והוא סובר כחכמים שימכר ולא יקרב הוא עצמו –

דגמירי, רבי אלעזר קיבל מרבותיו כלל זה: "למקום שהמותר הולך – הולד הולך" (106).

הילכך, בשלמא בסיפא שמדובר לאחר הפסח, דמותר פסח לאחר הפסח, קרב לכתחילה שלמים – ולד נמי קרב שלמים –

אבל ברישא שמדובר לפני הפסח (107), הרי לפני פסח לא יתכן כלל "מותר", שאף על פי שאם שחטו לשם שלמים הרי הוא

105. על פי השיטה מקובצת והרש"ש.

106. כתב הר"י ז"ל בגליון [שיטה מקובצת מהדורת ריד"א]: אביי לא אמר "למקום שהאם הולכת – הולד הולך", לפי שאדרבה! האם נלמד ממותר, וכל הטעם שהאם בעולה דינה ליקרב ובאשם לרעה, תלוי בכך שהיא "מותר".

אבל בסיום דברי אביי אמר "אימיה למאי אקדשיה" ולא אמר מפני שהיא מותר? מפני שבאמת לא יתכן מותר בלפני הפסח שאינו ראוי לכולם, כמבואר בפנים.

107. דברי השיטה מקובצת [אות כה ויט] הורכבו בתוך דברי רש"י.

קדושת אמו. ועתה, אימיה למאי אקדשה המקדיש? וכי לא ידע שאינה ראויה לפסח⁽¹⁰⁸⁾?! וברור שהקדישה לדמי פסח. הלכך סובר רבי אלעזר שולד נמי לדמי פסח⁽¹⁰⁹⁾, ומודה ברישא שלא יקרב הוא עצמו.

מתניב רב עוקבא בר חמא: ומי אמרינן: כסברת אביי⁽¹¹⁰⁾: מדאימיה לאחר הפסח,

שלמים כמבואר, מכל מקום, כל זמן שלא שחטו לשלמים אינו שלמים, ואם הפריש קרבן פסח אחר אינו ראוי לכלום לא לשלמים כי אסור לשחטו לשם שלמים, וכן אין לו צורך בשני פסחים, ויקבל שם "מותר" רק לאחר הפסח ליקרב שלמים. אבל לפני פסח אינו אפילו "מותר". ולפיכך, כשם שהמותר אינו ראוי לשום דבר כן הולד —

אלא, שקדושתו היא כקדושת אמו, מכח

108. על פי רבינו גרשום.

וילדה] נמי קרב עולה. מותר אשם דלא קרב אשם אלא ירעה — ולד דתמורת אשם נמי ירעה. וכן מותר פסח אחר הפסח דקרב שלמים — ולד נמי קרב שלמים. אבל לפני הפסח, אימיה למאי אקדשה? לדמי! ולד נמי לדמי. ולכאורה אין הבדל בין הלשונות.

110. רש"י [בשיטה מקובצת] מוסיף "והוא הדין נמי דמצי פריך מהא למאי דאמרו לעיל דטעמא דרבי אלעזר משום דאיכא שם עולה על אמו".

פירוש: לפי גירסתנו [עיי' תוס' ד"ה אי הכי] ברש"י שקושית אביי היא: אי הכי נפלוג נמי ברישא ויקרב הולד לשלמים, ועל כך מתרץ רבא "אין הכי נמי". כלומר: אכן, רבי אלעזר סובר שהוא עצמו קרב שלמים. אם כן, יכול רב עוקבא להקשות מברייתא זו שנאמר בה שרבי אלעזר סובר שהוא עצמו קרב פסח. ועיי' בהגהות הגר"א אות ה.

החק נתן [שלא היה לפני דברי רש"י בשיטה מקובצת] הרגיש בכל זה. ומתרץ, שאין כאן קושיה כל כך על רבא, ובקל יכול לתרץ שאם היה יודע מברייתא זו, היה אומר שרבי אלעזר קרב לפסח.

וביתר ביאור: הרי רבא לשיטתו סובר שפסח ושלמים בני ביקתא חדא נינהו, וק"ל.

109. לישנא אחרינא מובאת ברבינו גרשום ובשיטה מקובצת בהשמטות בסוף המסכת [ועיי' נוסחא אחרת בסוגריים שם ובמהדורת ריד"א, וצריכה עיון]: אמר ליה אביי: מי בעי רבי אלעזר שם קרבן על אמו? והתניא: המפריש נקבה לפסח... והא פסח דליכא "שם שלמים" על אמו ולא קדיש גופיה אלא לדמי — ולד קאמר רבי אלעזר דקדיש גופיה לשלמים?

אמר ליה: שאני פסח דכי מקדיש פסח בשאר ימות השנה — קרב שלמים.

ומקשינן: ואי טעמא דרבי אלעזר: כיון דאיכא "שם עולה" על אמו וקדשה לגופה — ולד נמי קדיש לגופיה, קשה, נפלוג רבי אלעזר ברישא בילדה קודם הפסח שהוא עצמו קרב שלמים דהא איכא שם שלמים על אמו?

ומתריצין: אין הכי נמי! רבי אלעזר חולק. ואמתין לרבנן עד דסיימין מילייהון ובסוף פליג עליהון.

אביי אמר: היינו טעמא דרבי אלעזר, דקסבר: למקום שהמותרות הולכות לשם הולד הולך. הילכך מותר עולה דקרב עולה — ולד תמורת עולה [כנראה שהוא טעות סופר, וצריך לומר: המפריש נקבה לעולה

לדמי — ולד נמי לדמי?!

והתניא, הלא שנינו בכרייתא: המפריש נקבה לפסח — היא וגם ולדותיה ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמיהן פסח. אלו הן דברי חכמים. רבי אלעזר אומר: הוא עצמו יקרב פסח.

ומדברי חכמים שאמרו "יביא בדמיהן פסח" מוכח שמדובר בלפני הפסח —

וקשה: הא (111) הכא דאימיה לדמי, ובכל זאת אמר רבי אלעזר: הוא עצמו קרב פסח, ולא מוקמינן ליה, ואין רבי אלעזר מעמיד את הולד באותה קדושה של אימיה, שהוקדשה לדמי בלבד?

המקשן סבר שהברייתא מדברת בהפריש נקבה לפסח ונתעברה וילדה לפני הפסח, כמו הברייתא הקודמת. ומתרץ רבינא: לא כדברין! ואילו כן, היה רבי אלעזר אומר שהולד יקרב שלמים, אלא, ברייתא זו מדברת בהקדיש בהמה מעוברת. וטעמו של רבי אלעזר הוא משום שסובר כי העובר לא שייך לאם, וגוף בפני עצמו הוא, והוקדש בפני עצמו. ואותו העובר, כיון שהוא ראוי לפסח — יקרב הוא עצמו לפסח.

אמר רבינא: הכא (112) במפריש בהמה מעוברת עסקינן —

רבי אלעזר סבר כרבי יוחנן, דאמר [לעיל י ב]: המקדיש בהמה מעוברת אם שיירו, שייר את העובר לקדושה אחרת — הרי הוא משוייר, לקדושה האחרת, ואינו קדוש באותה קדושה של האם, העובר לאו ירך אמנו הוא, וגוף בפני עצמו הוא. וכמו כן, כאן כשהקדיש את האם והעובר לפסח, ואמנו היא דלא קדשה קדושת הגוף לפסח, כיון שאינה ראויה לקרבן פסח, והיא קדושה לדמיה בלבד, אבל הוא (113) העובר, הראוי לפסח — קדשי.

הלכך סבר רבי אלעזר: הוא עצמו קרב פסח (114).

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא: הכי נמי מסתברא דבהמה מעוברת עסקינן —

ממה דקתני "היא וגם ולדותיה", משמע ששניהן היו בשעת ההקדש. ואילו אם היה מדובר בהקדש בהמה ונתעברה אחר כך — היה צריך לשנות כלשון הברייתא הקודמת "המפריש נקבה לפסחו וילדה זכר".

ומסקינן: שמע מינה!

עד כאן ביארנו דעת רבי אלעזר, במקדיש יט-ב נקבה לפסחו וכולד תמורת עולה, ובמפריש נקבה לעולה וילדה, וכולד תמורת אשם.

ועיין בחידושי הגרי"ז.

112. גירסת השיטה מקובצת.

113. גירסת השיטה מקובצת.

114. ואילו חכמים סוברים "שיירו אינו משוייר ועובר ירך אמנו". חק נתן. ועיין שם משא ומתן בפסקי הרמב"ם ובשם אריה ליקוטי הלכות ובגרי"ז בחידושו על הרמב"ם.

111. גירסא אחרת ברבינו גרשום ושיטה מקובצת: והא מותר פסח דשלמים הוא דקרב, ואם לדברי אביי — ולד למה אמר רבי אלעזר דקרב פסח?